

Α' ΜΕΡΟΣ

**Κριτήριο αξιολόγησης για ανακεφαλαιωτικές εξετάσεις στο μάθημα της Λογοτεχνίας Α'
Γυμνασίου**

1^ο ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΜΑ
Θαλασσινά τραγούδια, Γεωργίου Δροσίνη

Το ποίημα που ακολουθεί προέρχεται από τη συλλογή Ειδύλλια η οποία εκδόθηκε το 1884 και άσκησε σημαντική επίδραση στην ποίηση της εποχής με τις νέες εικόνες που έφερνε από την ελληνική φύση, από τον αγροτικό και τον νησιωτικό χώρο. Στις εικόνες του συγκεκριμένου ποιήματος κυριαρχεί η ειδυλλιακή διάσταση και η αρμονική συνύπαρξη όλων των μερών του θαλασσινού τοπίου.

Σαρωνικός, Κατζίκης Σταύρος (1885-1958), Θαλασσογραφίες, Διαδραστικό βιβλίο μαθητή,
Φωτόδεντρο <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/6537>.

Γλυκά φυσά ο μπάτης,
η θάλασσα δροσίζεται,
στα γαλανά νερά της
ο ήλιος καθρεφτίζεται·
και λες πως παίζουν μ' έρωτα
πετώντας δίχως έννοια
ψαράκια χρυσοφτέρωτα
σε κύματ' ασημένια.

Στου καραβιού το πλάι
ένα τρελό δελφίνι
γοργόφτερο πετάει
και πίσω μάς αφήνει.
και σαν να καμαρώνεται
της θάλασσας το άτι
με τους αφρούς του ζώνεται
και μας γυρνά την πλάτη.

Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν φτερούγια ατίμητα
και για κανένα ψάρι
τα μάτια τους ακοίμητα,
στα ξάρτια τριγυρίζοντας
ακούραστοι πετούνε
ή με χαρά σφυρίζοντας
στο πέλαγος βουτούνε.

Και γύρω καραβάκια
στη θάλασσ' αρμενίζουν
σαν άσπρα προβατάκια
που βόσκοντας γυρίζουν
με χαρωπά πηδήματα
στους κάμπους όλη μέρα,
κι έχουν βοσκή τα κύματα,
βοσκό τους τον αέρα.

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*, τόμ. 6, Δωδώνη

1^ο θέμα (Κατανόηση κειμένου, μονάδες 6)

Στο ποίημα και στον ζωγραφικό πίνακα που το συνοδεύει αποτυπώνονται θαλασσινές εικόνες. Να συγκρίνεις τις δύο πρώτες στροφές του ποιήματος με τον ζωγραφικό πίνακα και να εξετάσεις τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται και στα δύο ο θαλασσινός κόσμος. Θα σε βοηθήσουν οι ερωτήσεις και ο πίνακας που ακολουθούν:

Πώς περιγράφονται ο θαλασσινός κόσμος, τα χρώματα, η κίνηση, στις δύο πρώτες στροφές; Υπάρχουν τα στοιχεία αυτά στο ζωγραφικό πίνακα; Πώς απεικονίζονται; Αρχικά, να σημειώσεις στον πίνακα με μία λέξη ή μία φράση δύο ομοιότητες και μία διαφορά. Στη συνέχεια, να δώσεις την απάντησή σου σε ενιαίο κείμενο 80 περίπου λέξεων. Είναι απαραίτητες οι παραπομπές στο κείμενο.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΑΦΟΡΕΣ
1)	1)
2)	

(Για τους εκπαιδευτικούς: βλ. πρώτο θέμα Οδηγιών: Αναφέρεται στην κατανόηση του κειμένου, ελέγχεται η ικανότητα να εντοπίζουν πληροφορίες σχετικές με τον χώρο, να εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο «συνομιλεί» το κείμενο με την εικόνα που το συνοδεύει).

Ενδεικτικές απαντήσεις: Θαλασσινός κόσμος: Θάλασσα, μπάτης, γαλανά νερά, κύματα, γλάροι, καράβι, αφροί, ψαράκια, δελφίνι. Χρώματα: Γαλανά νερά, ήλιος, ασημένια κύματα, αφροί, χρυσοφτέρωτα ψαράκια. Κυριαρχία γαλανού, λευκού, φωτεινού χρωματισμού. Κίνηση: ο μπάτης φυσά, τα ψαράκια παίζουν, το δελφίνι μας αφήνει. Ομοιότητες: Θάλασσα, μπάτης, κύματα, το ασημί χρώμα, το καράβι που σχίζει τα κύματα υπάρχουν και στον πίνακα και στο ποίημα. Διαφορές: Απουσία ψαριών, δελφινιών.

2^ο θέμα (Δομή και γλώσσα του κειμένου, μονάδες 6)

Στην τελευταία στροφή υπάρχει παρομοίωση.

Να βρεις τι παρομοιάζεται με τι. Θα σε βοηθήσει ο παρακάτω πίνακας.

Η ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ	
Τι παρομοιάζεται:	Με τι παρομοιάζεται;

Ενδεικτική απάντηση

Καραβάκια// προβατάκια, στη θάλασσα//στον κάμπο, αρμενίζουν//γυρίζουν κ.λπ

΄Η (δεύτερη επιλογή για τον/την εκπαιδευτικό)

«χιονοπλασμένοι γλάροι», «χρυσοφτέρωτα ψαράκια»: Τι σημαίνουν οι υπογραμμισμένες λέξεις; Ποια χρώματα βάζει ο ποιητής στις εικόνες του με τις λέξεις αυτές και τι τονίζει με την επιλογή του αυτή;

Η απάντησή σου να βασίζεται στο κείμενο (ενιαίο κείμενο 50 περίπου λέξεων).

Ενδεικτική απάντηση

Πρώτο συνθετικό των δύο επιθέτων: χιόνι, χρυσό. Λέξεις που αποδίδουν φωτεινότητα, καθαρότητα και επιλέγονται για το σύνολο των εικόνων. Οι λέξεις είναι το χρώμα του ζωγράφου. Ενισχύουν και τονίζουν την ατμόσφαιρα του ειδυλλιακού θαλασσινού τοπίου.

΄Η (τρίτη επιλογή για τον/την εκπαιδευτικό)

Στην τελευταία στροφή σχηματίζεται μια εικόνα. Πώς θα χαρακτήριζες την εικόνα που σχηματίζεται: α) οσφρητική β) ακουστική γ) κινητική. Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου.

Ενδεικτική απάντηση:

Η εικόνα είναι κινητική, γιατί κυριαρχεί η κίνηση των καραβιών στην κυματισμένη θάλασσα με το φύσημα του αέρα.

3^ο θέμα (Παραγωγή λόγου, μονάδες 8)

Μπορείς να επιλέξεις ένα από τα δύο θέματα:

α) Σε ποια ψυχική κατάσταση βρίσκεται ο ποιητής όταν γράφει το ποίημα αυτό; Είναι ήρεμος, χαρούμενος, κάτι άλλο; Για την απάντησή σου να αξιοποιήσεις φράσεις και λέξεις του ποιήματος αλλά και το εισαγωγικό κείμενο του βιβλίου όπου σημειώνεται: «Στις εικόνες του συγκεκριμένου ποιήματος κυριαρχεί η ειδυλλιακή διάσταση και η αρμονική συνύπαρξη όλων των μερών του θαλασσινού τοπίου».

Η απάντησή σου να είναι ενιαίο κείμενο 60 περίπου λέξεων.

ή (δεύτερη επιλογή για τον μαθητή/τρια)

β) Να προσθέσεις στο ποίημα του Δροσίνη μία στροφή ή μία μικρή παράγραφο με περιεχόμενο μία οπτική και μία ακουστική εικόνα με ανάλογο θέμα και ανάλογη στάση

στην απόδοση τη φύσης. Το ποίημά σου μπορεί να διατηρεί την ομοιοκαταληξία, χωρίς αυτό να είναι υποχρεωτικό.

Η απάντησή σου να είναι σε πεζό ή ποιητικό κείμενο 40 περίπου λέξεων.

(Για τους εκπαιδευτικούς: α) θέμα αναγνωστικής ανταπόκρισης που αφορά σε σχολιασμό της στάσης του ποιητή απέναντι στη φύση με στοιχεία του κειμένου και του εισαγωγικού σημειώματος και β) θέμα δημιουργικής γραφής).

Ενδεικτικές απαντήσεις:

α) **Αναγνωστική ανταπόκριση:** Ειδυλλιακή διάσταση, αρμονική συνύπαρξη: Οι δύο φράσεις του εισαγωγικού σημειώματος συμπυκνώνουν την ατμόσφαιρα που δημιουργεί η απόδοση των θαλασσινών εικόνων. Οι εικόνες, η κίνηση, τα χρώματα και οι ήχοι εγγράφονται αρμονικά στο θαλασσινό τοπίο. Τίποτε δεν ταράσσει την ισορροπία και την ομορφιά. Ο ποιητής που αποδίδει αυτήν την αρμονία της φύσης, των ήχων και των χρωμάτων κυριαρχείται από ανάλογη διάθεση: η ηρεμία, η αρμονία, η γαλήνη του τοπίου αντανακλώνται στον ευαίσθητο παρατηρητή που βιώνει τη στιγμή και την αποτυπώνει σε γραπτό ποιητικό λόγο.

β) **Δημιουργική γραφή:** Η δυνατότητα διαφοροποιήσεων στη δημιουργική γραφή είναι προφανής και αναμενόμενη. Μόνο ενδεικτικά: «Μία ακτίνα του ήλιου τρυπώνει στο πανί της βάρκας και χαράζει μία πορτοκαλοκίτρινη γραμμή πάνω του. Μία άλλη ακουμπά στο δίκτυο και το πυρώνει. Το κύμα γίνεται στιγμές στιγμές λευκόχρυσο. Κι ο ψαράς φυσά το κοχύλι για να μιλήσει με τους ήχους της θάλασσας».

2^ο ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Η Νέα Παιδαγωγική, Νίκου Καζαντζάκη

Με τα μαγικά πάντα μάτια, με το πολύβουο, γεμάτο μέλι και μέλισσες μυαλό, μ' ένα κόκκινο μάλλινο σκούφο στο κεφάλι και τσαρουχάκια με κόκκινες φούντες στα πόδια, ένα πρωί κίνησα, μισό χαρούμενος, μισό αλαφιασμένος, και με κρατούσε ο πατέρας μου από το χέρι (4). Η μητέρα μου είχε δώσει ένα κλωνί βασιλικό να τον μυρίζουμαι, λέει, να παίρνω κουράγιο, και μου κρέμασε το χρυσό σταυρουλάκι της βάφτισής μου στο λαιμό. (1)

— Με την ευκή του Θεού και με την ευκή μου..., μουρμούρισε και με κοίταξε με καμάρι. (1)

Ήμουν σαν ένα μικρό καταστολισμένο σφαγάρι κι ένιωθα μέσα μου περφάνια και φόβο (4)- μα το χέρι μου ήταν σφηνωμένο βαθιά μέσα στη φούχτα του πατέρα μου κι αντρειευούμουν. Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τα στενά σοκάκια, φτάσαμε στην εκκλησία του Αϊ-Μηνά, στρίψαμε, μπήκαμε σ' ένα παλιό χτίρι, με μια φαρδιάν αυλή, με τέσσερις μεγάλες κάμαρες στις γωνιές κι ένα κατασκονισμένο πλατάνι στη μέση. Κοντοστάθηκα, **δείλιασα**· το χέρι μου άρχισε να τρέμει μέσα στη μεγάλη ζεστή φούχτα.

Ο πατέρας μου έσκυψε, άγγιξε τα μαλλιά μου, με χάδεψε· τινάχτηκα· ποτέ δε θυμόμουν

να μ' έχει χαδέψει· σήκωσα τα μάτια και τον κοίταξα τρομαγμένος. Είδε πως τρόμαξα, τράβηξε πίσω το χέρι του: (2)

— Εδώ θα μάθεις γράμματα, είπε, να γίνεις άνθρωπος· κάμε το σταυρό σου.

Ο δάσκαλος πρόβαλε στο κατώφλι· κρατούσε μια μακριά βίτσα (3) και μου φάνηκε άγριος, με μεγάλα δόντια, και κάρφωσα τα μάτια μου στην κορφή του κεφαλιού του να δω αν έχει κέρατα· μα δεν είδα, γιατί φορούσε καπέλο. (4)

— Ετούτος είναι ο γιος μου, του 'πε ο πατέρας μου. Ξέμπλεξε το χέρι μου από τη φούχτα του και με παρέδωκε στο δάσκαλο.(2)

— Το κρέας δικό σου, του 'πε, τα κόκαλα δικά μου· μην τον λυπάσαι, δέρνε τον, κάμε τον άνθρωπο.

— Έγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· έχω εδώ το εργαλείο που κάνει τους ανθρώπους, είπε ο δάσκαλος κι έδειξε τη βίτσα.(3)

N. Καζαντζάκης, Αναφορά στον Γκρέκο, Εκδόσεις Ελένης N. Καζαντζάκη

1^ο Θέμα (Κατανόηση κειμένου, μονάδες 6)

α) Να υπογραμμίσεις στο κείμενό σου φράσεις που δείχνουν τη συμπεριφορά και τη στάση των μεγάλων απέναντι στον μικρό μαθητή και το σχολείο, αλλά και φράσεις που δείχνουν τις σκέψεις που κάνει ο μικρός μαθητής για τους μεγάλους ή τις εντυπώσεις που του δημιουργεί η παρουσία τους. Να δώσεις στις φράσεις τα νούμερα 1,2,3,4, ανάλογα με τον κύκλο στον οποίο αντιστοιχούν. Χρειάζονται δύο φράσεις για κάθε πρόσωπο.

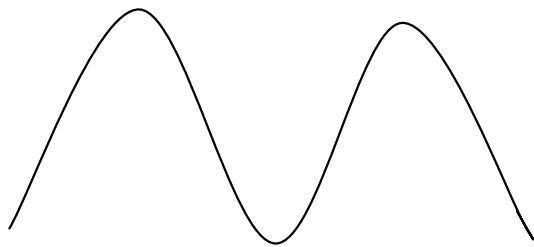

Στη συνέχεια να βάλεις ένα συν ή/και πλην στους κύκλους 1,2,3, ανάλογα με το εάν οι σχέσεις τους με τον μικρό μαθητή είναι ή προβλέπονται θετικές ή αρνητικές. Αιτιολόγησε τα πρόσημα που έβαλες σε ένα σύντομο κείμενο 30-40 λέξεων.

Ή (δεύτερη επιλογή για τον/την εκπαιδευτικό)

β) Στο κείμενο είναι τονισμένες οι λέξεις και φράσεις: μισό χαρούμενος, μισό αλαφιασμένος, ένιωθα περφάνια, φόβο, αντρειευούμουν, δείλιασα, τρομαγμένος, που δείχνουν την ψυχική κατάσταση του μικρού μαθητή. Να τις τοποθετήσεις στην αντίστοιχη στήλη και στο αντίστοιχο σημείο της καμπύλης γραμμής που ακολουθεί.

Θετικά συναισθήματα	Αρνητικά συναισθήματα	Ανάμικτα συναισθήματα

(Για τους εκπαιδευτικούς: Αναφέρεται στην κατανόηση του κειμένου, ελέγχεται η ικανότητα να εντοπίζουν οι μαθητές πληροφορίες σχετικές με τα πρόσωπα, το θέμα που τα απασχολεί και κατευθύνει τη δράση τους, τεκμηριώνοντας την άποψή τους με στοιχεία του κειμένου).

Ενδεικτικές απαντήσεις:

α) Στο κείμενο είναι υπογραμμισμένες και αριθμημένες αντίστοιχες φράσεις. Ο 1^{ος} κύκλος παίρνει θετικό πρόσημο. Η σχέση με τη μητέρα αποτυπώνεται ως μία τρυφερή σχέση. Ο 2^{ος} κύκλος, η σχέση με τον πατέρα, ενδέχεται να οδηγήσει σε διαφορετικές απαντήσεις. Το θετικό πρόσημο που αιτιολογείται από το ενδιαφέρον του πατέρα για το παιδί και την εκπαίδευσή του, καθώς και από το αναπάντεχο χάιδεμα, ενδέχεται να συνοδεύεται και από αρνητικό πρόσημο μπροστά στην εντυπωσιακή φράση του πατέρα: «...τα κόκαλα δικά μου». Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντική η αιτιολόγηση της απάντησης. Ο 3^{ος} κύκλος παίρνει αρνητικό πρόσημο. Η «Νέα Παιδαγωγική» είναι απούσα από το λόγο και την εικόνα του δασκάλου.

β) Λέξεις, φράσεις που δείχνουν θετικά συναισθήματα: περφάνια, αντρειευούμουν . Αρνητικά: φόβος, δείλιασα, τρομαγμένος . Ανάμικτα: μισό χαρούμενος, μισό αλαφιασμένος.

Στην καμπύλη μπαίνουν στα χαμηλά σημεία τα αρνητικά συναισθήματα, στις κορυφές της καμπύλης τα θετικά. Στη μέση της καμπύλης γραμμής τα ανάμικτα συναισθήματα. Στόχος: Να φανεί η διακύμανση της ψυχολογικής κατάστασης και η ανάμικη συναισθημάτων ακόμη και την ίδια χρονική στιγμή.

2^ο θέμα (Δομή και γλώσσα του κειμένου, μονάδες 6)

Στο κείμενο κυριαρχεί η πρωτοπρόσωπη αφήγηση. Σε κάποια σημεία του κειμένου, όμως, υπάρχει διάλογος και ευθύς λόγος.

Ποια είναι τα σημεία αυτά; Γιατί υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση; Γιατί δεν συνεχίζει και εδώ ο συγγραφέας με αφήγηση;

(Για τους εκπαιδευτικούς: Ζητείται εντοπισμός αφηγηματικών τρόπων και σχολιασμός του λειτουργικού τους ρόλου στο κείμενο).

Ενδεικτική απάντηση:

Εισαγωγικά επαληθεύεται η πρωτοπρόσωπη αφήγηση με σύντομη παραπομπή στο κείμενο. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η διαφοροποίηση του αφηγηματικού τρόπου με τον διάλογο πατέρα-δασκάλου. Η σπουδαιότητα της στιγμής, η κομβική και κορυφαία σκηνή της παράδοσης του μαθητή στον δάσκαλο, οι απόψεις των δύο ενηλίκων για τον τρόπο εκπαίδευσης των παιδιών εντυπώνονται ανεξίτηλα στη μνήμη του μαθητή. Ο διάλογος μεταφέρει τη σκηνή στο παρόν και την κρατά ζωντανή και δυνατή και για τον αναγνώστη.

Μέσα στο κείμενο, σε δύο ακόμη σημεία, οι ήρωες μιλούν απευθείας και δεν εντάσσονται τα λόγια τους στην αφήγηση. Μιλά η μητέρα στην αρχή του κειμένου και ο πατέρας, όταν προχωρούν για το σχολείο. Και οι δυο γονείς αποτυπώνουν στον λόγο τους τη σημασία που έχει γι' αυτούς το ξεκίνημα της σχολικής ζωής. Και οι δύο στιγμές είναι σημαντικές. Ο ευθύς λόγος τις μεταπλάθει σε ζωντανές εικόνες, όπως ακριβώς αποτυπώθηκαν στη μνήμη του παιδιού, ολοζώντανες. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όμως, οι σκηνές δε συνεχίζονται με διάλογο. Το δεύτερο πρόσωπο σε κάθε σκηνή είναι ο μικρός μαθητής. Δεν απαντά επειδή είναι αναστατωμένος, φορτισμένος συναισθηματικά ή μήπως επειδή τα παιδιά, την εποχή εκείνη, έπρεπε να ακούν αλλά να μη μιλούν; .

3^ο θέμα (Παραγωγή λόγου, μονάδες 8)

Μπορείς να επιλέξεις ένα από τα δύο θέματα:

α) Στο απόσπασμα καταγράφονται τα ανάμικτα συναισθήματα που αισθάνεται ο μικρός μαθητής την πρώτη μέρα προς το σχολείο (βλ. και πρώτη ερώτηση). Να επιβεβαιώσεις την παραπάνω παρατήρηση από τρία χωρία του κειμένου, εξηγώντας τι τον χαροποιεί και τι τον φοβίζει. Θεωρείς λογική και αναμενόμενη τη στάση του αυτή; Γιατί; Ισχύει το ίδιο και σήμερα για έναν μικρό μαθητή; Γιατί;

Η απάντησή σου να είναι ενιαίο κείμενο 120 περίπου λέξεων.

β) Ο πατέρας και ο δάσκαλος έχουν ένα σύντομο διάλογο με θέμα τον τρόπο εκπαίδευσης των παιδιών. Ποιες σκέψεις και ποια συναισθήματα γεννά στον μικρό μαθητή αυτός ο διάλογος; Καταγράφεις τις σκέψεις και τα συναισθήματά του σε έναν εσωτερικό μονόλογο με αφηγητή τον μικρό μαθητή.

Η απάντησή σου να είναι κείμενο 120 περίπου λέξεων.

(Για τους εκπαιδευτικούς: Στην ερώτηση αναγνωστικής ανταπόκρισης ο/η μαθητής/τρια καλείται να σχολιάσει στάσεις που αναδεικνύονται στο κείμενο και να τις συγκρίνει με αντίστοιχες του σήμερα. Στην ερώτηση δημιουργικής γραφής καλούνται να διατυπώσουν σκέψεις και συναισθήματα που τους ενεργοποιεί η ανάγνωση του λογοτεχνικού έργου).

Ενδεικτικές απαντήσεις:

α) **Ερώτηση αναγνωστικής ανταπόκρισης:** Τα συναισθήματα του μαθητή- θετικά, ανάμικτα, αρνητικά- παρουσιάζονται σύντομα στην απάντηση του πρώτου θέματος. Η τρίτη ερώτηση εστιάζει στην αιτιολόγηση συναισθημάτων: χαρά και περηφάνια γιατί πηγαίνει στο σχολείο, «ανδρεία» δίπλα στον πατέρα αλλά και φόβος μπροστά στο άγνωστο. Αναμενόμενα συναισθήματα μπροστά σε μία σημαντική τομή της ζωής, ίσως την πρώτη στη ζωή του κάθε μικρού μαθητή. Οι νέοι ρόλοι και οι νέες υποχρεώσεις αποτελούν πάντοτε πηγή και χαράς και άγχους ιδιαίτερα σε μικρούς. Εντούτοις, σήμερα, η μετάβαση στο σχολείο δεν πρέπει να παρουσιάζει τον ίδιο βαθμό δυσκολιών, επειδή θεωρείται δεδομένη η γνώση των αρχών της «Νέας Παιδαγωγικής» και αυτό αποτελεί σημαντική αφετηρία για τις βελτιωμένες σχέσεις παιδιών-ενηλίκων.

β) **Δραστηριότητα δημιουργικής γραφής:** Στον μονόλογο αναμένεται οι μαθητές/τριες να ταυτιστούν με τον μικρό μαθητή και σε α' πρόσωπο να αποδώσουν σκέψεις και συναισθήματα, στηριζόμενοι/ες σε στοιχεία του κειμένου, με προσωπικό ύφος, απλό και λιτό, όπως ταυριάζει σε μικρούς μαθητές. Λέξεις και φράσεις κλειδιά που ενδέχεται να αξιοποιηθούν: αυστηρότητα, τιμωρία, φόβος, αγωνία, «νέα» παιδαγωγική μέθοδος, αυταρχικός/ή, σχολική ζωή, σχολικές εμπειρίες, σχέση δασκάλου-μαθητή, σχέση γονέων-σχολείου-μαθητών/τριών.